

انا تېلى

تېلىز مىللەت جوق بۆلۈر.

بو كىتابنى تاليف ئەتكەن قاراچايلى اسماعىل اقبايەف.

— تېلىز مىللەت جوق بۆلۈر تۈزۈپ باسقاندا اسماعىل اقبايەف —

534253

ХАРЬКОВСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

— تېلىز مىللەت جوق بۆلۈر ۷۰ كاپىتال —

50000

— تېلىز مىللەت جوق بۆلۈر ۱۹۲۴ —
بىئوتېخنىكا ئىنستىتۇتى، ئاسما ئىنستىتۇتى،
جو كومات باسما ئىنستىتۇتى، ئاتالاشىنسىكى .

198520

— تېلىز مىللەت جوق بۆلۈر —
۱۹۲۴ جىل .

اناتىلى

تىلنى مەت جۆق بۆلۈر.

بو كىتابنى تاليف نە تىپ جاراشدىرغان قاراچايلى

اسماعيل اقبايەف.

✂ نە كىچى كىرە توزە تىلىپ باسماغا ورولدو ✂

534253

ХАРЬКОВСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

سە مچرە ۱۳۴۱

سە ملبە ۱۹۲۳

95 1925

198520

قوبىك

✂ قىتى ✂

باناپىسكى

جو كومات باسماخانىسىدە باسلىدى .

انا تىلى

تىلىز مەت جۆق بۆلۈر.

بىر مەت تىلىن سىيلاماسا قىل مەت وزاق جاشاماز. ھاز

بىر مەتتى كەلىك جاشاوو ۋچۈن جاراشدىرىلغان انا تىلى بۆلغا

گەرە كدى. (اجىبى) باشقا تىلدە جۆزده بەشى خىرلانسى (استفادا

ئەتسە) انا تىلىندە جۆزده توغسانى خىرلانير.

بو كىتاب قاراجاى تىلىندە انى اللىدى.

اسماعىل.

- ۱ -

ا ت

ا ت .

ا ت . ا ت ا . ت ا ت . ت ا ت ا .

- ۲ -

ن ت ن

ا ت ا . ا ت ا . ت ا ت ا . ت ا ت ا . ا ت ا . ا ت ا .

-۳-

ر ر

نارات، تاره، تاراء، تاراره، اتاره، تارتاره، نارات، نارت، تارت.
ات تارتاره. انا ات اتاره.

-۴-

ق ق ق ق

قاره، قاراء، اق، تاراق، قارت، قانات.
اق قاره، قارا تانا، تاراق تاراره.

-۵-

م م م م

ماقا، قاما، قارماق، ارتماق، تارتما، انام، اتام.
اتام تارتاره، انام ما تاراق، اتام ما قاما، ما قارماق. ما ماقا، ما ارتماق.

و و

وز . قوم . قوروم . توتماق . ورو . توقوم . بوتاق .
او . تاو . تاوق . تورما . تورنا .
قان قورت . قورمان تووار . اتام ات توتار . اتام ونوتور .
انام ونوتما .

ما او . ما تاو . ما تورما . ما تورنا .

ش ش ش ش

اش . تاش . قاش . شام . تاشا . قوش . قارناش .
قارا قاش . قوش قانات . اق تاش . تاماش تاش تارتار .
قاماش اش اشار . اتام تاناما اش اتاماء .

ب ب ب

اريا . بابوش . باش . تابا . قاب .

قابان . تويان . قابوق . بوتاق . بارماق .

بابوش .

انام باش تارار . بابوش قاب اشار . ما بابوشنو بوردنو .

ل ل ل

بال . نال . بالا . مال . تولو . بولوت . بالتا . قولاق .

ولاق . بولبول . تال . الما .

ات نال . بالا بال اشار . تانالا تورانلا . امان بالا الما

ورلار . انام اتاما بال اشات .

ی : ی

یتله .

تیل، قیما، تیش، یش، ای، تای، بای، بایتال، بایراق، قایماق،
قویماق، بایرام، ایران، مایبول.

تای تینی. تیشی تانا. بایتال تای تابار. الا بوتاق بوتایلا.
تایلا اش اشایلا. تانالا اش تابمایلا.

- ۱۱ -

د ا د

داود. داداش. داوم. دارمان. مادار. دران. بودای.
داود اریا اوار قادال. مورد بار بودای ون ال. داداش
تاودان مال اودوردو.

- ۱۲ -

ي ؤ ي

قاشیق. اشیق. بشیم. تپتیر. قینا. پندپر. تارې. قادپر.
اشیق. قبل. نانیق. قاتیق. تیرناق. باشیق.
تانی اریا بلا تاش تاشیدی. ات پندپر دا ایلانادی. انام
تاراق بلا باشین تارایدی. انام ورونادی. اللیما اتلی بارادی.
بارماقدا تیرناق باردی.

ج ج ج ج

جار. جور. جای. جاو. جوورت. جورون. جویران. جیقتی.
 جلان ادامنی وراڊی. جور تاودا جاشایدی. بولبول
 جهرلایدی. تاودا جاوم جاوادی. جاشلا جووناللا. اتام تایجاندا جوقلایدی.

و و

وت. تون. جوقل. وتون.
 قوناق. جوماق. توروندوق.

توروندوق.

وت جانادی. تون چیلدی. قونان شولدایدی. جاشلا
 توب وینایلا. قویلا تاودا وتلایلا. اما جوماق ایتادی.

شامای قوتون جارادی . قوروندوقدا قورون باردی . اداملا
قوروندا جوقلايلا . اتامی نتی نتی اتی . ون توواری باردی . بارهدا
ون نتی بولاالا .

چوروق .

چ چ چ .

چانا . چاچ . چاتپر . قامچی . چوماجا .

چیندی . قالاچ . چینار . توج .

جامچی . چالقی .

چرمور جاو چایقایدی . قاردا جاشلا چانا بلا وچاللا . چانچی

تاراق بلا تارایلا . چیچتی بوتاقدا چیرلایدی . جاشچیت کیتاب

قوکیدو . قامچی بلا اتنی وراللا . چالقی بلا جالالا .

۴

۵

جھل، جھر، تھر، تھری، چیللہ، بچھن، جھلیم، جھلین،

بچھنچی، تھمیرچی، تھمیرلی.

تھمیرچی بالتا یشلہیدی . بچھنچی بچھن چالادی . اتامی

ات جھری باردی . انام الما بھردی . مھن المانی اشادیم . الما جای

بیتھدی . یشچی یشلہب تھرلھدی . من تھرلھدیم . قول تھرلھدی .

الا تھرلھلھ .

تھ

تھمھن . تھل . تھت . تھس .

تھمھن .

س - - - س

ساماوار.

اسلالا.

سابا، سابان، سالات، سنجیر، تاسما، سوو، اسماء

ساماواردا سوو قایناتاللا، اسلان باآپر جانواردی، سوسران

دهرسین وقویدو.

سهن اتنی جهرین سال، مهن مینهیم، انام ساری جاو الدی

جاشلا سوودا جووناللا.

مەن جوونامما، سەن جووناسا، قۇل جوونادې، الا جووناللا.

مەن قوقويما، سەن ..... قۇل ..... الا .....

ك ك ك ك

كيشىدىك .

كەمە .

كامار . شىندىك، چەك، كەين، چەلەك، تەرەك، بەشىك،

سەنەك، كەلەن، كەركى، كەرتە، كەمە.

هشەك بلا ايران كهلتيرهله، كيشديك تابجانان سه كيردى،
 سابى بەشىكدە جوقلايدى، تەرەكدە چچىق جبرلايدى، كەمە
 سودا باتمايدى، چەلك بلا سوو الاللا، الماء، كەرتەمە، شابدال
 تەرەكدە يتەللە.

كەلین كەلدى، قىل كەرەك كەلتىردى، قىل كەچە اتانى اتانى
 قورنوز سالادى، ساوتلانى جووادى، اش يىشیرەدى، كىپلەنى جووادى.

- ۱۹ -

ۋ

ۋى، كۈرەك، كۈن، سۈت، تۈرتۈ،

چۈن، كۈمۈش، كۈبۈر، كېل، تۈي، اۋ.

چۈي، تۈتۈن، سۈرۈۋ، چۈچەك، كۈچۈك، تۈك.

كۈن جارەتادى، چۈچەك جۈۋلدەيدى، كۈچۈك ۋرەدى،
 كۈرەك بلا كۈرەبلە.

تۇيىدىن باستا تەللە، جۇندەن جامچى، باشلىق تەللە، كۆمۈشچۈ
 كۆمۈشەندەن بەلباۋ، ات كەرەك كامار يىشەيدى، يەنە سۇت
 بەرەدى، سۇتدەن پىشلاق، ايران، جاۋ تەللە.

- ۲۰ -

ۋ

بۆرك.

بۆرۈ، كۆرۈك، جۆرمە،

كۆمۈر، كۆل، كۆلەك.

كۆك.

اناسى جاشىن بۆلەيدى، بۆرۈ مال اشايدي، جاشلا كۆلدە

جۈنللا، قتون كۆيسە، كۆمۈر بۆلادى، جۈجەكلە تۇيىنۇ جۈپلەيلە.

كيشدىك جۇرمەنى سەرمەدى، جەتەلمادى، سۆزرا اچولانېپ
ايتدى: تۇرسون الاى مەن اشامام كيرلى جۇرمەنى.

- ۲۱ -

ك ك ك ك

سەككە، قۆككوراو، اتاك، اناك، قاككا، جاككور،
مىككى تاو، تاك، تېككېلاووق، مېككېلان، ماككېلاي.
قۆككور. جاككور جاوادي، قۆي ماككېرايدى، جاشچىق
دەرسىن اككېلايدى، اتاك اناك سەنى سەيەللە، قۆككور
يەك سۆتادى.

يگكىردە كېن باتادي. ەرتدەندە تاك اتادي. تاكدا تاوق
قېچىرادي. اتاك سۆككۈزۈ بەر. سۆككۈ سووق سوتدو. مىككى
تاو مەم مىك تاو لانى ييريدى اككا تۇروسچا ەلبروس دەيلە.

گ گ

گاگى، اگما، چۈگە،

گەبەن، گىپى، ۈگە،

كۆگۈرچۈن، ئەگەو.

گۈگەن. ۈتۈرگۈ. گەبەنەك.

گوگروك.

چۈگۈچلە.

مەن بۇ گۈن ۈيگە باردىم. انام ماڭما گاگى بەردى.

ۈگە اناڭى اناڭ كىيىك سۈى. كۆگۈرچۈن قانايىدى. گەبەنەك

كىيىدى. ۈتۈرگۈ قىل كەرە كدى. گۈگەن بى كەرە كدى.

ئەگەو بلا سىداملايلا. گىپى او ئەتەدى. قارناشەم ماڭما

كىتاب بەردى. ساڭما قلام بەردى. اگما داوات بەردى.

۳

بوروو.

نازلا.

قاز. كۆز. ميز. تار. جاز. ارباز. بوز. بۆز. قۆبوز. قۆزو.

جۈزۈك. قۆز. ۈگۈز. قازان. گۆزەن.

قاز سودا جۈزەدى. كۆز بلا كۆرەللە. جاز ساپان سۈرەللە.

كۆز بچەن چالاللا. قراق قوراللا. قۆزو اناسىنا ما كىپرايدى.

قۆز تەرە كدە يىتەدى. جۈزۈكۈ بارماققا سالاللا. اربازغا مال جىياللا.

كۈگۈرچەنلە جاز سورولدايلا. چاشلا بوزدا وچاللا. گۆزەندە

تەت، تۈزۈۈ، بشلاق، جاۋ، ون ساقلايلا. ما قارا! بوزوۋ

يە كنى ئەمە تورادى. انام قۇبنا مە كىتۈپ جازادى.

مەن جازام. سەن جازاسا. قۇل جازادې. يىز جازايز. سىز
جازاسىز. الا جازاللا.

- ۲۴ -

غ غ غ غ

قارغا. جوغوتور. قوزغون. بوغا. قومغان. باغىر. ساوغا.
وزغا. اغاز. جاغا. چاغىر.

قوزغون قارا قاناتلېدى. قارغا قىچىرادې. باغىردان تاز، قومغان،
قازان، گۆگەن يىشلەيلە. چاغىر نەسىرتكەن يىكىدى. يىگى ادام
يېمەيدى. وزغا بلا تارپدان تىرى نەتەللە. اغاز اق جاتواردې.
جوغوتور تاودا جاشايدى، قايغا ورايدى. مەنى اتامې نەكى
ۋاگىزۇ يىر بوغاسې باردې. بوغالا توروشللا. بوغالا تووورلانى
ايزدەن، بۇرەدەن ساقلايلا.

ویوملو قارغا.

قارغا بیر تار قوشوندا سو کوردو. قارغا انان یچهرگه
 سؤیدو، نه کوره شیب اوزون سوغا جه تديرالمادي. سورا قارغا
 تاشچيقلانی سوغا اتيب باشلادي. سو کوب ب قوشونو باشتا
 دهري تولدو. ولزاماندا قارغا سودان یچیب تويدو.

خ خ خ خ

قاجخاج، خاربز، باخچا، اجخا، اجخچ، سرخنا، خورما،
 خاون، سرخان، بخي، خار، خانس، باسخچ، کهسگيچ.
 خاربز تاتي کؤگه تدي. اجخچ بلا نيشکي اچالا.
 باسخچ بلا ورله يله. قاجخاج، بخي، خاربز، چرگاندور، سرخان،
 گاردوش باخچادا يتلله، خورما سيلى کؤگه تدي. خورما جلي
 جهرده يتهدی. قيزلا خار نه تله.

بیر قرچوق باخچادا وینای تورغانلای توغوز اما تابدي

بەردى، تامادا جاشينا پىر زات بەرمەدى، كىتچە جاشى موخول،
 حوموخ ادام ئەدى، مۇلكاڭ ساقلامى تاوسىز، جارلى بولدو،
 تامادا جاشى جىگەر ادام ئەدى، يشەب ئورونوب كىچى قارناشپندان
 ئەسە باي بولدو.

نارت سوز: يشەمە گەن تيشلەمەز. اخ دەمە گەن وح دەمەز.

ب

لامبا. پاي. پاپاخ. پاچاخان. كرىيچ ارپا. پورچ. جاپراق.
 كۆپور. قاباق.

پورچ كۈچلۈدۇ. سووغا كۆپۈر ساللا. قاراچايدا ارپا بەك
 يىتەدى. لامبا جارپتادى. اتام ماڭكا پاپاخ ئەتدى.
 مەن پاپروس يېچمەم، تۇرۇن ادامنى ۋىگەسىنە زاراندى.

مەنى ئەگەچىمى پاي جەپىگەلى باردى. كىرىجىج بلا بەج ئەتەلە
ۋى يىشلەپلە.

- ۲۸ -

ژ ژ

قامشاق. قەمرا. چىبىيژى. لىزە. اژداغان. اژا. قوزاي.
اژگەرى.

اژگەرى قوزاينى اتەن ورلاب اژاغا ساتىپ، اژا اتنى
تانىپ قوزاينا قايتاردى. اژگەرى اتغا القان اخچاسىن اژاغا
قايتارمادى.

اژگەرى نە ئەتدى؟

اژا اتنى نە ئەتدى؟

اژانى اخچاسى نە بۆلدو؟

ف ف

فایتون.

گرافین، فانار،

سافیات، فس.

گرامافون.

سافیات فانرنی وف دهب جوقلاتدی فانرنی که چه قوولفا

توتاللا، ورامفا سالاللا. فانار ورامنی جارتادی. فهنی باشخا

کیسه‌له. گرافینگه سو قویاللا. شکافنا تاباق، ایاق، قاشمی،

ستاگان کییک ساوتلا سالاللا. فیل جانوارلانی نهم ولوسودو.

ح ح ح

حیلا. احما. حامید. ماحود. حوکومات.

شورا حو كوماتى بىزگە چەر بەردى. ئەندى بىز جەرلى
بولدوق. جامان حالى بۆلغان اداملاغا نۆگەر بولما، قلىق گودودو،
الانى حالين البر، كىمگە نۆگەر بولساڭ انى حالين البرسا.
نارت سۆز: نۆگەرىن بىلسەڭ حالين سۆرما.
شورا حو كوماتى دە گەن ئەدى؟
قۇل بىزگە چەر قالاي بەردى؟

ساعات .

ع . ع . ع

عابا . عالى . عومار . عاليم . عامال .

عالى ئەفەندى عابا-ين كىيدى. ادام عىلمو بىلرگە كەرە كدى.

عليو ادامفا دونيا اشخلاق تابدير. عليو عامال بير بولسا بيلم
كوكمت قابدير.

- ۳۲ -

ه ه ه

هارون، ئيراهيم، هود، هارشم ادم اتلالا.

وقوغان ادم هار زاتي بيله دي . هايدا كهل ماكتابغا

باراق. هار كيم ماكتابدا وقويلا.

مهن وقويما. سهن - وقويسا. قل وقويدو.

ييز وقويبور. سيز وقويسوز. الا وقويلا.

مهن وقودوم. سهن وقودوڭ. قل وقودو.

ييز وقودوق. سيز وقودوغوز. الا وقويلا.

مهن وقوروقما. سهن وقوروقسا. قل وقوروقدو.

بیز وقوروقبوز، سیز وقوروقسوز، الا وقوروقدولا.

مهن وینایما .....

مهن چیرلایما .....

مهن اشایما .....

مهن جازاما .....

قاراچای الفبا.

ا ب پ ت ج ح خ چ ح د ر ز ژ
س ش ع غ ف ق ک گ ل م ن
و و و ی ی ه ه ه

بیلانی تشبنددا قاراچای تیلگه کهرهک بیتلماغان التی

حرف باردی الار: ث ذ ص ض ط ظ

بلانی نوستاز کسی باشغا تانپتیر.

فاتیما .

مەنى ئەگەچىم فاتیما ۋە قورغا جازارغا بىلمەي ئەدى . اتام انى
ماكتاغا سالدی . ئەندى فاتیما ۋە قورغا، جازارغا، حساب ئەتەرگە بىلەدى .

اجاشخان سابى .

يىر سابى اربازدان تىشەنا چىپ اجاشخان ئەدى . بو سابى
« وای انام ! » دەپ جلايەدى . اداملا انى كۆرۈپ سۆردولا :
« جاشچىق انانگ كىمدى ؟ » جاش جلاي جلاي ايتدى : « دونيادا ھار
كىمدەن سىلپى كىم ئەسە ، ۆلدو مەنى انام ! »

ۆكۆز بلا قالاچوك .

يىر سابىچى ساپاز سۆرە تورغاللاي . ۆكۆز قالاچوكگە
ايتدى : « قالاچوك سەنى تارتا ارېدېم ، قالاچوكگە ايتدى ۆكۆزگە :
مەندا سەنى تويدورالمى بەزدىم . »

جاش بلا كۆزلۈك.

يىر جاش اتاسىمىنان تىلەدى: «تام ماڭا يىر كۆزلۈك
ال، مەندا وقورغا جازارغا سۈيەمە» اتاسى اشخى جاشىم،
مەن ساڭا جاش كۆزۈككە الەيم دەپ يىر ئەلىفا كىتابچىنى
الەپ بەردى.

سۈرۈچۈ بلا كىتاب.

يىر سۈرۈچۈ جۇلدا يىر كىتاب تابدې. كىتابى الەپ وقورغا
موراد ئەتدى: الەي بولغانىچۈن وقوبالمادې. سۈرۈچۈ كىتابىغا
اچولازىپ ايتدى: «اى جاراوسوز كىتاب! موللانى كۆرسەك
سەن چارتلارەك، مەنى كۆرگەنىكە تىلىسىز بولاسا.
نارت سۆز: كۆزۈندە تەرەگى بولغان چۈپۈ بولغاڭا
سوقور دەيدى.

موسا بلا بۇرۇ.

موسا قویلا كۈتە تورغانلای بیر بۇرۇ چاپ، بیر قویون
الب قاجدی. موسا بۇرۇنۇ ئزىندان جابارغا قەربوب بیر تاشنى
جاتنا قسپاپ تووایللاب قچېرىق ئەتدی. موسانى قچېرىقین ئەشتیب
قەشدان یتلە چاپ جەتدیلە. قەینو بۇرۇدەن سیردیلە، بۇرۇنۇ
ساگال ساگال ئەتدیلە. موسا یتلەنى كۈرگەنیدە باتېر
بۆلدۈ. تاشنى جانېننان قەربوب قەربولارنى قاتېنا باردی.

اشخی یت .

بیر كۈن بیر ۋىنە؛ اربازېنا ارتماقلاری بلا بیر ساداقچی
كەلدى. یت انى كۇرۇب ۋرۇب باشلادی. ساداقچی یتگە
ایتدی: «سەن نەگە ۋرەسە؟ مەن وروچو تۇرۇلمە، ساداقا
تېلەي كەلگەنە ئەكى كۈن بۆلادی مەن جوق اشاماغانلى»

یت: «مەنداسەنى اچ بولغانىكى بېلىب كەلگەنىكى يەمە
بىلدىرگە ۋەرمە» دەپ جواب ئەتتى.

يىگى ۋە بوز.

عالى يوسوفگە: «كەل تە كەلە بولماقتا الاچا تۇرۇشۇپ
ۋەتەنلىق» دەدى. يوسوف: «ھايدا كەل» دەپ ئە كىسىدا تۇرت اياقلاندېلا.
سۇرا چاپ ما كىچىلار يىر يىرىنە ۋەروب ئە كىسىدا جلاللا.
تە كەچا ۋەروشايز دەللادا ما كىچىلار يىرنا دۇغورا چىقاردېلا.

ئەرىچەك حاسان.

يىر كۇن حاسانگا: اتنى سووغا ئەت دەپ ايتدىلا. ۋەغاي جانىم
ئەتتاللىق تۇرۇلما، ئەرىنلەر يىم جار بولغاندى دەپ ونامادى سۇرا حاسانگا: كەل
جەورت يىچ، دەللە حاسان: قايداد ئەنى ولو قاشىپىم دەپ ۋرگە قەيدو.
نارت سۇز: ايشدە جوق اشنا بار.

نارتۇخ ايتادي:

مۇرزەولەنى باشىما جارلېلانى اشېما .
پلەو ئەتسە پلەومە كىرچىن ئەتسە تىلەيمە .

بوداي ايتادي:

ماگىكا بوداي دەيدىلە ھار كىم مەنى يىزلەيلە
مەندەن كىرچىن ئەتەللە انى بېملا جاشارغا
ھالوادان سۇيەللە الا مەنى اشارغا

تاري ايتادي:

تارىما مەن قاچ خاچ كىيىك بودايفا قارناش كىيىك
جاگىگىز مەندەن بودايسىز كىرچىن بىشەرتاش كىيىك
كىم نە تۇرلۇ ايتسادا سىز خانسلانى باشىمىز
سىز سىز جاشاوتۇرلماغان ادامىلانى اشىمىز .

حامید بلا ته که .

حامید ته که بلا وینارغا سۇرۇپ اربازدا ته کهنى قولاغىندان
تارتىپ چۇرۇتۇرگە وموت ئەتدى، حامید ته کهنى قولاغىندان
تارتا ئەدى . ته کهوا اياقلارین تیرەب بارغا ونامای ئەدى . حامید
ته که که اجولانېپ قولاغىن بەك کۇچا بوروب تارتدى . ته کهنى
قولاغى اچیدی . ته که حامیدنى قەلۈنن پىچىنېپ انې مۇنزلەردى
بلا وروب چارتلاتدى . حامید چىقىپ اربازدا بىغانلا بارىدا ئەشتىرچا
چىرىپ ئەتدى . ته کهوا، حامید نه ئەتەرىکدى دەپ ماگىلاپ
چەرگە ایلاندىرپ تىگىلاب تۇختادى .

قومورسخا بلا کۆگۈرچۈن .

قومورسخاچىق سو ىچە تورغانلای . سو چاقالېپ وردو .
قومورسخاچىق سوغا باتارغا تەبرەدى . بىر کۆگۈرچۈنچۈك بوتاقى
لېپ وچوب کەلگەنلەى قومورسخانى باتارغا باشلاغانېن کوروب ،

بوتاقچىنى اگكا اتدى. قومورسناچىن اگكا مينيپ سوتو
قىرېنا چېتدى .

بىر جاشچىق قىل ساعاتدا كوگورچانچى كىر توتدو. قومورسناچىن
انى كوگورۇب جاشچىقنى قايب قىچىرتدى . قىلاماندا كوگورچونچوك
پىچىنپ وچوب كەتدى .

گوگوروك بلا جوموشچولا .

بىر ۋى يىچە نەرتەن بلا نەرتە، گوگوروك قىچىرغاللاي
تورائەدى. جوموشچولانى بىرەر يشكە سالايەدى « گوگوروك
قىچىرماسا بىزنى نەرتە تورغوزماز » دەپ بىر كىن جوموشچولا
گوگوروكنى ۇلتۇردۇلە . الاي بۇلغايچون، جوموشچولانى يشى
ارتىقدا قىن بۆلدو . ۋى يىچە گوگوروكدان بەشاغانىندا،
كەچ قالالا دەپ ارتىقدا نەرتە قوبارا باشلادى .

وييۇموز ئۇي يىجە .

چىچاللا كۆزەندە جاۋنو اشايەللە . ئۇي يىجە چىچانلانې قېرىدېرىغا
يىشدىكى كۆزە كىگە ارب ئەشكىنى بە گىتىدى . الاى بولغانچون
يىشدىك ئۇي يىجەنى جاۋوندا ، يىشاغىندا اشادى . سۇتوندا ايرانېندا
چىدى . ئۇي يىجە يىلېمىز يىش ئەتكەنن اگكىلادى .

اسلان ايۇ تۇلكۇ .

اسلان بلا ايۇ يىر كەمەك ئەت تابدېلا . الا ئەتنى وسونە
جاغالاشا باشلاللا . جاغالاشا جاغالاشا ارب ئەكىسىدە يىرەر جەرگە
تۇلكۇرەللە . تۇلكۇ بلانې بلاى كۆرۇب جاشىرتېن بوغا بوغا
كەلىب ئەتنى سەرمەب قاجدى . تاشاغا بارىب تېنج تېنج اشادى .

سەقور بلا فانار .

يىر سەقور كىشى كەچە فانارېدا قۇلۇندا سۇت اېب بارا
ئەدى . يىر جاش اگكا جۇلۇغوب الان ! سەنى چۇن كەچە

كۈندا يىردى، سۆرا فانارنى نەتەسە؟ دەپ سۆردۈ. اگنا سۆقور
 فانارنى سەنى كىيىكلە كەسلەرىن وروب سۆزۈمۈ^{۸۳۸} تۈگمەسىنلە
 دەپ جوروتەمە دەپ جواب بەردى.

باسخېچ .

بىر ئۇيۇ قايرغاسىنا بىر باسخېچ سۇيەلىپ تورايدى . باسخېچنى
 وڭارى جانى كەسى كەسىن وللو نەتىب مەن باشداما سەن
 ھار زاماندا تۇيدەسە دەپ ايتدى . چۆلدان قوزوب بارغان بىر
 ادام بو سۆزلەنى نەشتىپ، باسخېچنى باشىن تۇبۇنە ايلاندىرپ
 سالدې . باسخېچ ايتقاننا بوشمان بۆلۈپ نە كىنچى بىر ذات ايتالمادې .

كۈچۈك .

بىر كۈچۈك چوقلاب تورغانلاي، انې باشىندا سارى چىيىن
 اري بەرى وچوب چېزىلداي ئەدى . قىل انې چېزىلداغانىنا ويانېب
 چۈنچايدى . قىل وموت ئەتدى انې يىسكەرگە سارى چىيىن

وچوب گەزگا خانسغا قوئدو. كۈچۈك اڭگا ئوردۇ. سارى
چىين وچدو. كۈچۈك انى پزىننان قابارغا سۇردۇ قول جەتتېب
قابارغا تەيرە گەيندە، سارى چىين انى نەرىنە وروب اچتتېدى.
كۈچۈك قاكسېب ورنونا قاجدى. ورنونا كىرىب چونچايب
ساغىش نەتتېب ايتدى. اڭگا قاتېلفانېمى امان نەتتېدىم. اڭگا خاتا
نەتەمە دەيدىدا كەسېمە خاتا نەتتېدىم.

تەلى كۈچۈكچۈككۈ ايشين سەن چاراتتېدىكى ؟

بال چىيىنلە بلا سايىلە .

سايىلەنى اتالارى بال تاراقلانى جىيا شەدى. موسا بلا راجىماوا
سەيرگە قاراب تورايەللە. اتالارى كەنگەيندە سايىلە بال قوشخا
باردېلا. نەكەچى قارانشېمنا ايتتېدى. بال چىيىنلە گە جووق بارما الا
سەنى وورولا. موسا نەكەچىنە تېڭكېلامادې. باشېن جاولوق بلا
جايب قىرلو بلا چەتەنگە وزالدى. راجىما جەرتلەويك تەرە كنى
توبوندە وئورروب قاراي شەدى. موسا بال تاراقلانى سېمىندېرېب ،

ما! مەن بال اشارما ساڭگاوا بەرمەم. دەب، ئەگەچىن
قۆزوى ئەدى. جەل وروب موسانى باسپىندان جاولوغو توشىدۇ.
ۆزاماندا بال چېيىنە موساغا باسپىدىلا. موسا بۇزىنا ايلانېپ قاچىدى.
راجىماوا بال تاتلىمىدى دەب قىچىرىپ كۆنەتەدى.

جىنى دۆرت چاغى باردى .

(جاز، جاى، ئاچ، قىش)

قار ئەرىپ جەر اچىلغان   كۆكەن جاڭگور چاچىلغان
ئەل گولتۇرچا قادالغان   جەر سۇرۇلۇپ قارالغان
تەرەك چاغىپ اغارغان   قۇي قۆزوغا تارالغان
بىل قايسى چاغىدى ؟

خانس باشلانى قوسخانى   قوش بالانى ئوچخانى
ۆرافچى وروب سايلاغان   كۆنەچى اېپ بايلاغان
چاقچىلار تىزىلگەن   گەبەن چەرەن سۇيەلگەن

بىل قايسى چاغىدى ؟

تاشووللار ئەتەلەپ دورقودا پندىر سالىككان

چايدىقلادان تىيگەلەپ قوينو جۈنۈر الەككان

كۈز يىشلەردىن يىتدىرىپ ھار كىم ئۇيگە جىلفان

بىل قايسى چاغىدې؟

دۇنيا باشىن قار باسەپ خالق مالېنا اش سالفان

سو بوز بلا چايدەپ جاشلا اشېق تىناغان

بىل قايسى چاغىدې؟

ئەرتدەن بلا.

ئەرتدەن بلا تورغاللاي مەن كىيىنەمە، بەتېمى قولومو جوواما

باشېمى تارايمە. اتامې انامې قوللارېن با شەتەمە. الا بلا بىرگە

اش اشايما. كىتابلارېمې الەپ ماكتىغا باراما. ماكتىدا سوختا

نۆكەرلەرېم بلا كۆرۈشۈپ سلام بەرمەمە.

تورما .

قارت اگگا تورما سالدي . تورما يتيب وئو بولدو وموت
ئەندى چىغاربرغا ، تارتدي تارتدي چىغارالمادي .
اگگا اممانى چاقيردي . اما كەلدى اگگادان توتدو ،
اگگا تورمادان توتدو ، تارتدېلا تارتدېلا چىغارالمالا .
اما توودوق قېزىن چاقيردى ، قېز كەلدى امادان دوتدو ،
اما اگگادان توتدو ، اگگا تورمادان توتدو ، تارتدېلا تارتدېلا
چىغارالمالا .

قېزچىق يتتى چاقيردي . يت كەلدى قېزدان توتدو ، قېز
امادان توتدو ، اما اگگادان توندو ، اگگا تورمادان توتدو ،
تارتدېلا تارتدېلادا تورمانى چىغارالمادېلا .

يت كىشىدىكى چاقيردى . كىشىدىك يتەن توتدو . يت
قېزچىقدان توتدو ، قېزچىق امادان توتدو ، اما اگگادان توتدو ،
اگگا تورمادان توتدو ، تارتدېلا تارتدېلا چىغارالمالا .

كىشىدىك چىچىخانى چاقيردى . چىچىخان كىشىدىكەن توتدو ،

كېشىك يىدەن توتدو، يت قېزچىقدان توتدو، قېزچىق اممادان
 توتدو، امما اككادان توتدو. اككا تورمادان توتدو تارتىپلا
 تارتىپلا تورماتى چىقاردىپلا.

بازمان .

ھار زاتى چە گەر ۋچۇن بازمان باردى . بازمانى ورتاسىندا
 تۇز بولغانىن يىلدىرگەن يىر چۇى باردى . ئەكى وچوندا مېنچىرلا
 بلا تاغىلېب ، ئەگى تاباق باردى . يىر تاباققا چە گىللىك زات
 مالىنىر . قەيىر تاباققا گەرەكلە سالىنىر . گەرەكلەدە بودلوق
 باردى . يود قېرق گەرەكلەدى . گەرەكلە توغوسان تىيى مئقالدى .

تورت اياقلى ۋى جانوارلا .

تايە ، ات ، گامەش ، يەك . قوتى ، ئەچكى ، يت ،
 ئەشەك ، كېشىك .

اڭخا قورون.

مەن بىر گىتچە سايىم. انام ماڭا بىر كەسەك قاناپا بەردى. مەن
 نامدان يەنە خالىي الېب انان كەسىمە اڭخا قورون تىكەيدىم. الاي يگى
 ىشلەنمەدا كەسىمى قولوم بلا ىشلەنگەنچون مەن انې بەك سىيلى
 گورۇب ساقلايما. تۇكەتكە بارسام اڭخامې سالاما.

جاڭگور.

جاوا جاوا جاڭگور كەلىر   كەلىپ بىز گە بەرە كەت بەر بىر
 جەر تۇيۇنە سىكىپ كەتەر   تاونۇ تۇزۇنۇ كىردېك ئەتەر

اي علامنى جانې جاڭگور!

جاو دونيانې سولا جاڭگور!

— بابانچىپلا ىشگە باشلار   جاڭگور توختاپ گۇن چىققانلاي

ورلوقلار بىن جەر كە تاشلار   ساپان سوروب بوشاغانلاي

سابانچىپلا باخچاچىپلا   جەر گە وىرلوق چاچرۇچولا

جاڭگور تىلەر جاز بولغانلاي   جاڭگورلارې از بوغانلاي

اي علامنى جانې جاڭگور!

جاو دونيانې سولا جاڭگور!

سابان مۇرزەو خازناسىدى
 ھار بىر توقوم ھايوانلا
 چاشاۋونا سەنى سايلار
 ھار وموتنوسا گىگا بايلار
 سابان ولو بايلىقىدى
 ھار كىم اگىگا قاللىقىدى

اى تالامنى جانى جاگگور!

جاو دونيانى سولا جاگگور!

سابانچىلا قىنالالا!

جاگگور ساگىگا اينانالا!

مۇرزەولە: بوداي، ارپا، تارپ، نارتۇخ، پىرىنج، زىتقى، يىدىش.

ماقا بلا ۋاگۇز.

ماقا ۋاگۇزۇ گۇرۇپ والولوغونا زارلاىپ كەسى كەسىنە
 ائىدى: مەندە ساپىنى ۋاگۇز كىيىك ولو ئەنەم بولمازمى؟ ماقا
 كۈجەنىپ كەسىن كۆيدۈرۈپ تەرىسى چىدامى چاچلىپ كەتتى.
 نارت سوزۇ جورغانىگا كۆرە اياغىكى وزات.

سو .

سوسوز دونیادا نه ئسكەن زاتلاغا، نه جانوارلاغا جاشاو
جەقدو . سوسوز جەرلە قوروب قوم كیيك بۆلۈپ قالاللا .
سو گۈلدە، بوغەیلەدە، كۈزلەولەدە، تە گۈزلەدە بولادې . تە كۈزلى
سوو اچىدې، يچەرگە جارامايدې . كۈللەنى، كۈزلەولەنى،
قويۇلانى سولارې سووقدو، تاتلىدې . بوغەیلەنى سوو ارتىمدا
يگىدى . بالاي تازا سولانى نه تېرسۇنۇ نه تاتو جامان بولماز .
سو سووقدان بوزلايدې . يىسىدەن قايناب تاپو بۆلۈپ ھاواغا كەتەدى .

ۋترۇ كچو .

يىر جاش تالادا قىزىلارېن كۈتەتەدى . الايغا جووق جەردە
سابانچىلا يىچەنچىلە بارئەدى . قىل جاش يىشچىلەنى دارغا سۇيۈپ
وا خاڭاي قىزىلارېما جالى جابدې دەب قىچىرىق ئەتدى . مونو تاوشون
ئەشكەن يىشچىلە، كىمى قاما كىمى وشگىرك، كىمى تاياق،
الې چايشىدىلا . چەتكەنلەرىندە جاش اللارېنا چىغىپ كۈلە تورايەدى .

يشچيله مونو كورۇب اچولازىب كه تديله . بىر تالاي گوندىن
سەرا جاشنى قويلارىنا بىر جىين بۇرۇ چاپب قاتىشدېلا . جاش
بىناغىلاي خاڭاي تووای ئەتدى ، الای بىرلغانىچىن كىشى يىناپ
كەلمەدى . وتۇرۇ كچونۇ قويلارىن بۇرۇلە چاپب كه تديله .

نارت سوز : يىگى ادام وتۇرۇك ايتماز . وتۇرۇ كچونۇ ارتى

سىيىپىز بولور .

تە كەلە .

بىر تار قايدان سە كىر كەن سونو ۋسۇندە بىر تار كە بور
بارئەدى . ئەكى جانېندان ئەكى تە كە گىرىب بىر بىرىنە توبەشدىلە .
بىلانى بىرى بىرىنە جۆل بەرگە ونامادې . مۇبۇزلەرىن بىر بىرىنە
بىرەدىلە . ئەكسىدە تۇۋشە تۇۋشە كۇپوردەن سوغا چىقىلدېلا .

نارت سوز : تېپىچ ادام تېپىچىن تابار . الغىن نۆكەر سەرا

چۆل . عاقىل باشدان كەتسە ئەكى اياققا كۆچ كىرىر .

ئەكى قۇيچۇ .

ئەكى قۇيچۇ جايلىقتا قۇيلارپىن كۈتەيەلە . الانى يىرى يىرىتە :
سەن ماڭكا يىر قۇي بەرسەڭ مەنى قۇيلارپىم سەنىكى چاقلى
ئەكى بەللىق ئەدىلە دەپ ايتدى . قۇل : يىر قۇيچۇدا «سەن ماڭكا
يىر قۇي بەرسەڭ ئە كىيىزىدا قۇيلارپىز تەڭ بەللىق ئەدە» دەپ ايتدى .

ئەكى قۇيچۇدا نەنجاشار قۇيلارى بارئەدى ؟

۲۰۲۵

يت ،

يىر يت اوزوندا ئەت كەسەك بلا يىر تەردن سوزونو وسونە
سالىڭكان كۇپوردەن وتوب بارا ئەدى . قۇل سودا كەسىتى
تورسونون كوردو . اندا يىر باشخا يت ، ئەت الپ
بارادى ، انى سىيرىب الايم دەپ سوغا سە كىردى . اندا
يت ئەدا تابادى . كەسىتى ئەپىندا تاس ئەدى ، ۇلورگە جەتپ
كوچدەن چىقتى .

تۈلكۈ بىلا جۈزۈملە .

تۈلكۈ كىردى باخچاغا ۈركە ئەنىشگە قاراغا
اندا جۈرۈپ باشلايدى قول تۆرت جانىن مارارغا
قاراپ اندا قول كۆردۈ جۈزۈملەنى سارغالىپ
جارتىلارى الانى اربو بىشيب قاراپىپ
بىلا تۈلكۈ كۆرگەندە سەير بۆلدو الاغا
نە كۆرەشتدا جەتالماد قول الانى اشارغا
توبلەرىندەن الانى جازىق تۈلكۈ ئوولاندى
سوقلانگانان اشارغا ئەزنى بورنو سولاندى
ئە كۆرەشيب جەتالمى جۈزۈملەنى تاشلايدى
اجو بۆلۈپ قولزامان بلاى ايتىپ باشلايدى
اشامام تورسونلا مەن الاسپىز جاشارما
ارتدا كەلىپ قىنالمى بۇسۇرەوسۇز اشارما
بىلاى اجى كۆگەتنى مەن اشامام جاراتىپ
اشامام نەتەمە تىشلەرىمى قاماتىپ .
نارت سوز: جۈرمە گە جەتالمىغان كىشىدىك كىرلى جۈرمە دەى ئەدى .

جارلی جعفرنی عالیم بولغانی .

عراستاندا قورغا تالپقان جعفر درب بیر جاش بار هدی .
قُل بیر از قورغا جازارغا بیلهکه الهی ، بیر وللو عالیم بولغا
سؤیدو . ولزاماندا باغداد شاهاریندا وللو عالمله یاردلله . جعفر
باغدتاخا بارپ بیر عالیمهن درس وقوب باشلادی . بو جاش
هم جارلی هم قوناق هدی . نه وقوماقیننی قیننی نه جارلایمقیننی
قایمقیننی جعفرنی قورقودمادی . قُل گؤندوز دهرسکه بارا هدی .
کهچه چهله کله بلا سو الپ تهره کلهنی سوغارپ ، جالچیلایق
بلا کهچینه هدی . قُل شاهارنی والیسی بو جاشنی عدوغا
تالپقانین هشتیب ، قُل ساعات اککا اشاو بهردی . انانسورا
جعفر وقوب بهک وللو عالیم بولدو .

موقلادیس .

اسیانی کؤن باتخان جاپندا ماقنیس اتلی بیر قویجو بار هدی .
بیر گؤن تاوغا چنپ قویلارین کزته تورغاللای ، جوروقلاری

تاشخا جاپىشدى. قىل مېڭا بەك سەيىر بۆلدۈ. چوروقلارېن
 تەشپ. تەرى جازېن ايلاندېرىپ تاشخا سالدې. چوروق تاشخا
 جاپىشعادې. چوروقتۇ تابانېندا تەمىر نالېن سانغانېندا جاپىشدى. داغېدا
 قۇلۇندا تاياعېنى اغاچ وچون جەتدېرىپ گۇردۇ، جاپىشادې،
 مۇجۇرا جازېن تېىر گەنېتدە جاپىشدى. ماقىس بو تاشلادان بېر
 تالايىن شاھارغا كەلتىردى. انانسۇرا موقلادىس ات بلا كەسېنە
 تارتخان تەمىر، دونباغا بەلگىلى بۆلدۈ.

ماقىس تابخانېچون، اتې ماقىسېدى. ئەندى بيز موقلادىس دەبېىز.
 معداللا: التون، كۆرۈش. باغېر، جەز، تەمىر، قورچ،
 تالاي، قورغاشىن. توچ، دۇمباق.

شۇغايىب بلا اتاسې.

شۇغايىنى اتاسې باخچاچى ئەدى. بېر گۇن شۇغايىنى الېب
 باخچاغا تەبىردى. شۇغايىب جۇلدا بارا تورغانلای ارېدى. چولارغا
 اتاسېندان ويايې بەك كۇچ بلا باخچاغا باردې. اتاسې شۇغايىغا

ایتدی: • هایدا جاشیم که رتمه اما اشا» شترغایب نه کی که رتمه
وُج اما الپ اشادی. اتاسی یگگیرگه دهریچین یشله دی.
سوغاییدا اگکا بۆلوشدو. نه کییده یگیرده اقربن اقربن
وُیله رینه قایتدیلا.

قیزچیق .

قیزچیق سۆیدوُ باخچا خا گیریب جورؤرگه
باشدان ایاق قوُل باخچانی گورؤرگه
کؤیؤ: گورؤدوُ باخچادا باش اچیب
تورت جانینتا اریو ییین چاچیب
سۆیدوُ قوُل بوتاغین تارتیب بؤگه رگه
چوقق توتوب انی یسکب گورؤرگه
نهریلدی توتخاللای انی چاققانی
بهک قینالدی اگکا قیزچمتنی جانی .

ادامنی قارنی بلا قالغان سانلاری.

ادامنی سانلاری قاریگکا ایتدېلا: «ای قارین! ییز هار زامان
قیناپ یشله ییز، سن اشاپ هالهك نه تکهن بیلماسا بیر زاتخادا
جارامايسا، بو نه یشدی! دهب اشاریق یچه ریک بهرمه ی توختاللا.
بیر تالای گوندهن چارخنی ساللاری قارپوسوز بئردو. قول بیر
جانینا، ایاقلاری بیر جانینا اوروب چغیلدېلا چاره کنی ته بکه نی
توختادی، قېسخاسی چارخنی هار بیر زاتی قېمېلدامای توختادی.
چارخنی سانلاری مونو گورۇب بېلمیسز لیکله رین اگېلادېلا. اما
بو به لاحدان باشلارین قوتولتورغا امال بیلمه ی، جارخ ساولای
هالاك بئلوب گه تدی.

نارت سوز: قارپوسوز چاروگه ن اجالسېز ولور.

جولتوچولا بلا یتله.

نه که و بارایه ت بیر که چه لاخور نه ته

جانلارېندان بیر یت چېقدی خاپ خوب نه ته

تیسره یتله جیلدېلا یت تاوشخا

بارې بېردەن آیلدېلا نه کی جاشخا

ییری قورقوب وزالفانەد جەردە تاشخا

ییری ایتدی : قزی نوگەریم تاشنی تاشلا

یت توقومو تاشدان قورقا بیلەیدی

تاشنی گۆرسە جاملانادی سۆیمەیدی

چاچیلدېلا تاشنی جەرگە سالغالای

تاشنی قویوب بیر از ارلاق بارغالای .

دوینا کۆرگەن ادام .

بیر کیشینی بیر تالای جاشی بار ئەدی . بیر بیرین بیلەخی

ئەدیلەر ، الانی ھار ییری کەسی سۆیگەن زاتنی ئەنە ئەدی . الای

بلا بیر زاتنیدا تېندېرالماي ئەدیلەر . اتالاری بیر گۆن وڤ چېقنی

بیر بیرنە بایلاب جاشلارینا : « جاشلاریم بېلانی ورتاسېندان قايسېمېز

سېندېرسا اگگا بېرات بەرېرمە ، دەپ ایتدی . جاشلا ئە

كۆرەشدىلەدا سېندىرالماللا. مونو دونىادا يىر ادام سېندىرالماز دەدىلە.
 اتالارى چىقلانى باولارېن تەشىب يىر يىر سېندىردى. جاشلا
 ايتدىلا: «يىلاي كىمدا سېندىرەر، اتالارى ايتدى: «سيز بو چىقلانى
 يىر گە بايلاغان كىيىك عاقلەنەزنى، قارووغوزنو يىر ئەتسە گىز،
 سىزنى كىشى خۆرلاماز. الاي بولماسا، جارلېدا بولورسوز،
 توشماتىنە: دا سىزنى خوزلار. مېندان سورا جاشلا يىرگىب بەك
 ناسېلى بولدولا.

ايرى جاباق، بالىق، دوواداق.

ايرى جاباق، بالىق، دوواداق.	ايتدىلا: يىز بو اربانى تارتايىق
جە گىلدىلە بلا بارى ارباغا	اياماين گۆرەشدىلە بارماغا
امال جوق ئەت اربا جولدالارغا	يىلسەلەيەد الا يىر گە بارىرغا
دوواداق وچوب تارتىدى ھاواغا	تارتا ئەدى بالىق انى سو تابا
تارتىدى انى ايرى جاباق ارتېنا	اربا قالدى قىمپىلدامى اللېنا
چوڭ اربانى يىر يىكمەين قويدولا	كۆپ گۆرەشيب كەسلەرىندا سويدولا
كەرەك بولمايد ايرىرغا كىمدەد گوناخ	ھار كىم يىلەد نەدەن بولدو بوبەلاخ

ۋەتەن كىچى.

بودايدان ، تارىپدان ، نارتوۋىدەن ، ارپادان تىرمەنلەدە تارتىپ
ون ئەتەللە . وىنان تېلى ئەتەلەدى ، تېپىدان ۋەتەن ئەتەلەدى . ۋەتەن
بەچدە يىشىرىلەدى . گىرچىنلانى بارىپدان بوداى ۋەتەن اشخېپى .
بوداى مىرزەولەنى باشىپى . تاو سو يىچكىلەنى باشىپى .
اش ساوتلا : تەگەنە ، ئەلەك ، اياق ، قاشىق ، تاباق . چۆلپۈ ،
چۆيۈن ، قازان ، تانا ، جالفاوچ .

قارت باچخاچى .

بىر قارت الما تەرە كىچىكلە ۋورناتا تورا ئەدى . اگىكا بىر
تالاي جاش كەلىپ ، قارتچىق ! «سەنى ۋمۇرۇگدە بلاغا كۆگەت
يىتە ، سەن الادان اشامازسا ، سورا سەن بو الما تەرە كىچىكلەنى
ۋورناتىرغا نەك كۆرەشەسە» دەپ ايتىپلا . قارت : «مەن اشاماسام
باشخالا اشارلا . باشخالا ۋورناتخانىن مەن اشاغانما ، مەن ۋورناتخانىدا
باشخالا اشاسىپلا» دەپ جوواب ئەتدى . جاشلا مونو ئەشىگەلەرىندە

مىخانىلارنى ئويالدىلا قارىتى قولىنى كۆرە كىنى الېب تەرە كىچىكلەنى
تورناتېرغا قارىغا بۆلۈشدىلا.

تاش.

يىر جارىلى يىر باينى اربازىنا كەلىب سادا قا تىلەدى. باى يىر
وات بەرمەي، كەت دەپ قىچىرادى. جارىلى كەتمەدى. تولزىماندا
باى يىر تاشنى الېب جارىغا اتىدى. جارىلى قول تاشنى الېب،
«مەن يىر زامان كەلىب بو تاشنى انى كەسىنە اتىغىچى ساقلازما»
دەپ خورجونونا سالىدى. باينى زامانى كەلدى. قولونداغى الېبىدى.
كەسىن تۆرمە گە سۇردۇلە. قول زاماندا قول جارىلى اگىگا
تۆبەدى. خورجونونان تاشنى الېب قولون كۆتۈردۇ. الېب
تولغانىچون جارىلى سۆقراىب، مەن بو تاشنى كۆب زامان بېش
ساقلادىم. قول باى قارىولو زاماندا مەن انى ورغا قورقدوم. ئەندىوا
مەن انى جازىقىنىرغا كەرە كە دەپ تاشنى چەرگە اتىپ، يىر
كەسەك اخچا بەردى.

نارت سوز: يگيگه يگيگ هار ادامتي يشدى،
جامانداققا يگيگ اشخپلانى يشىدى.

ئەكى ساپان تەمىر .

بىر تەمىرچى بىر تەمىر كەسە كىن ئەكى ساپان تەمىر تەتگەل
ئەدى . الانى بىرىن ساپانچى، بىرىن تۇكەنچى الدى . ساپانچى الغان
تەمىر هار زامان جەر - زۇرۇپ كەمۇش كىيىك چىلتىراب تورا
ئەدى . تۇكەنچى الغان تەمىر قاراپ، تىرت بىرلۇب تورا ئەدى .
بىر تالاي زاماندان سورا، بو ئەكى تەمىر بىر بىرىنە جولوغوب،
قارالغان تەمىر قول بىرىنە سوردو: « بو نە - يىردى، سەن هار
زامان يشلەب تۇختاماي تورغاللايدا مىيالا كىيىك چىلتىراب توراسا،
مەن بىر زات يشلەمە گەللەيدا قاراپ توراما . چىنراغان تەمىر: اى
سىلى قارناشېم ! يشلەمە كىك هار زاتنى ناقوت نالماز كىيىك
چىلتىراتادى . يشىز قالغان سەنى كىيىك قاراپ هالاك بىرلادى .
دەب جىواب ئەتدى .

سوال: بو ته كي سايان ته ميرني كيم ته كمن ته دي؟

ته دهن ته كمن ته دي؟

الانبي كيمه الديللا؟

سابانچي اني بلا نه ته ته ته دي؟

ته كهنجي قايدا ساقلا دي؟

سابانچينچي ته چيك بوادو؟

ته كهنجينيكى قالاى بوادو؟

بلا بير بيرنه ته به كه نله رينده نه سه رله شديله؟

اغارغان ته مير قارالغان ته مير كه نه جوواب ته ته دي؟

نارت سوز: مينيله گهن ارپماز يشلهمه گهن جارپماز.

باچخاچي بلا ايؤ.

بير جاز ايؤ بلا باچخاچي نو گهر بولوب تورما سالدېلا.

ته بولوب باچخاچيني، باشي ايؤ بولغا جارا شديلا. تورما اشخي يتيدي.

باشين ايؤ الدي، ته بولوب باچخاچي الدي. ته كينچي جاز ته بولوب

خاير بەرگەن قاناتاپللا . بلا گاگى تاباللا . گورت جاتىب
جوڭجەك چفاراڭلا . يىز بلانى جومورتخالارېن اشايىز . تۆكلەرىن
جاستىق تۆشەك ئەتەيز .

كىمچى .

يىزنى كىمىلەرىزنى كىمچىلە تىگەللە . كىمىلە : چەپكەن ،
جامچى ، باشلىق ، شالباز ، قابدان كۆلەك پىشەم ، كۆنچەك . چەپكەن ،
جامچى ، باشلىق ، شالباز ، پىشەم جوندەن ئەتەلەدى . جۇن قويدان
قىر قىلادى . كۆلەك كۆنچەك قابدان قوماچدان ئەتەلەدى . قوماچنى
ماموقدان جىيە كەن ئەتەللە . ماموق يىسى جەردە يىتەدى . جىيە كنى
جىيەك قورت ئەتەدى . اياق كىمىلە : چاپىر ، چارپىق ، چوروق ،
باشماق ، ويوق ، گالدى ، مەس ، چىنداي .

چوروقچو .

چارپىق ، چوروق ، مەس ، باشماق ، گالوش ، بارپىسى اياق

ايۇنۇ باشى باچخاچىنى بولغا شارد بلا نوگر بولدولا. بو
جاز بوداي چاشدېلا قول بەك اشخې يىتدى. تامېرىن ايۇ. الې
باشېن باچخاچىغا بەردى. ئەكى چىلداد ايۇنۇ جولۇ بولمادې.

ات بلا ئەشەك.

بىر كىشى ئەشەكنى اوور جۇكلەپ قوشخا سۇرە بەدى.
ئەشەك اتقا: «اى ات قارناشېم! جۇكوم بەك اوورۇ بىر از
ال» دەپ تېلەدى. ات قولاققا مادې. ئەشەك بىر از بارغاندا
سۇرا اپېنىپ جىپىپ ۇلدۇ. يەسى ئەشەكنى تەرىسىن. جۇكۇندا
الې اتقا جۇكلەدى. جۇكەن بىر كەسەك الفا وناماغان ات،
ئەشەكنى جۇگۇن تەرسىندا كوتۇردۇ.

نارت سوز: نوكر بولساك تەك بول تەك بولماساك كەك بول.

ۋى قاناتلېلا.

كوگروك، تاوق، بابوش، قاز، قېرىم تاوق، بلا ادامغا

ۋەقە گەرەش بۆل عالم
قانما جاھىل تەپەس
انام مەنى ۋەقەتدو
گۆزوم جارىن قارادې
اتېم بۆلدو بېلىملى
جاشاووما جارادې.

ۋەقو كەرەكلە: كىتاب، تەتراد، قاغىت، قلام، مەرەكەب،
داوات، قارېنداش.

تەڭگۆز بلا ئەمەن تەرەك.

بىر ئەمەن اغاچى تۇباندە، تۆگۆز تۆيفونچو گۆگگالارېن
اشاب، موشولداب جوقلادې. بىر زاماندا تۆگۆز جوقودان
وياندى. اغاچى تەبۇن قازېب، تامېرلارېن وواتېب باشلادې. بىر
قارغا مونو گۆرۇب: «ئى جاراوسوز جانېوار! مونو تامېرلارېن
نەك وواتاسا؟ اغاچى قوروتاسا دەب قېچىردې. تۆگۆز:
«قوروسا قوروسون ماڭا نە زارانې ياردې. مەنى ازېقىم ئەمەن
گۆگگادلادې، مەن انلانې اشاب زاووق ئەتەمە» دەب جوواب
ئەتدى. تەرەك بو سۆزلەنى مەشتېب تۆگۆزغا ايتدى: «ئى يگىلكى

كېمىدېلە . ايناڭ كېيىلەننى جوروقچو ئەتەدى ، بلانې ساخدىيان قوباس
كېيىك بەرىدەن ئەتەللە . جوروقچو الغىن اياقنى ۋاچەسىن لادې
اڭكا كۆرە كەب ئەتەب . الەي بېجەدى . جوروقچو باشېن بالاووز
سورتولگەن خالى بلا تېكەدى . تۇبۇن اغاچ چۈبلە بلا بە گىتەدى .

ناسىجات .

گەل ما كاتابا بەرەيم	جاشېم جانېم جورە گېم
ھار نازاڭكا جارايم	كەرە كېگە قارايم
ما كاتاب عىلو تابدىرەر	جاشېم جورۇ ما كاتابا
يىلىم كۈگەت قابدىرەر	عىلو عامال بېر بولما
ھار كەرە كلى يىنگە	عاقىپىڭى جىيەر سەن
سەن ادەبسىز كىشىگە	تۆكەر بولما ھار زامان
سوختالانغا ئەرىشىب	ئەرتدەن يىككىر سەن جۇرۇ
دەرس يىلىر گە گورەشىب	ھار قاينېڭى سەن جىيەر
جورە گىگە قاتېلىپ	سېلى كۆرۈپ ما كاتابى

قارت بولما سوزو بلا الاغا اش بەرلىكە دەپ جوواب ئەتدى .
 ئاستى بو سوزۇندەن امان ئەنگەنلەرىن ئەسكەرىپ انان سوزا
 بالارنا يگى بۆلدولا .

قارت سوز: قارت خاتەرىن كۆرمەگەن قارتايماز .

مايمول بلا كۆزلۈك .

كۆپ چاشقان مايمولو ئورۇ تايدى كېزۈندەن .
 ئەتىدى كۆزلۈك جاراید دەپ اداملانى سۆزۈندەن
 اداملانى قارتلارى كۆزلۈك بلا كۆرەللە
 ازغان كۆزگە كۆزۈكلە جارېقلىقنى بەرەللە
 بىر كۈن تالاي كۆزلۈكنى مايمول تايدى كەسىنە
 ئە چاپلىي سالىغى بىردا تۇشمەد ئەسىنە
 باغېپ باشلاۋ الاى قوروغونا باشىنا
 الدېم دەدى بلانى بىر فايداسىز بوشونا
 ئىتدى مايمول چاملاپ ادام ماڭگا توشماندى
 الا ايتىپ ئەنگەنىڭ بارى قالماي بوشماندى

بیلمه گهن تۆگكوز، وركه قاراساڭ گورورهك، قل سهن
سۇيگهن كوگهتنى مهن يتديرمه. مهنى قوروتساڭ قل قايدا يتهر؟
نارت سوز: يكيككه جامانلق جامانلانى يشىدى.

اگگا بلا ولانلېنى.

بىر كىشى قارت بقوب كوزۇ گورمەنى، قولانې نەشتمەنى
ئەدى. قەللارې قاتەراى ئەدى. بەرگهن اشلاپن اشايالمى تۆكه
ئەدى. جاشې بلا كەلنى وئده كىلەرى بلا بىرگه، اربو تەبىسى
جاراشدېرېب اشايەللە. اگگانې وىنو بىر مۇيۇشۇنە قەلتورتوب
تاباق بلا اش بەرەيەللە، بىر كۈن قارتنى قولو قاتېراب تاباقنى
جەرگه يىب سېندېردې، كەلنى مونو گورۇب، اگگاغا
اچولاندى. اگگا قەرقوب باشېن نەشكگە توتدو. اندان
سەرا اگگاغا اغاچ گويان جاراشدېردېلا.

بىر گزن ولانلېنى بىر اغاچنى قازېپ گۈرەشە ئەدى. اتاسى
اتاسى اگگا: «مونو نە ئەتەرىكسە» دەپ سوردولا «اتام نام

عالی بیرین ورلاب اشادی. ویده گی کؤن ورتالیق اشاغان
واماندا، اتاپیز شابدالنئی که تریب قاراسا بیرى جوق. اتاپیز
اتاپیز شابدالنئی جاشلانئى بیرى الغانین بیلدیله! قایسی بولغانین بیلمه دیله.
اککا وارش بهرمه ی عاقیل بهریر وچون، اتاپیز بیز که سوردو:
«جاشلا شابدالنئی قایسیز الغانسیز؟» بیز ینکار نه تدیک، سورا
اتاپیز بیز که: «تونه بیر جاش شابدالنئی سویه گین جوتوب، قاریندا
نهرمه ی، واورگه جەتیب تورایه دی، نه ندی مه ندا سیز که،
ورلوغون اشاغان نهمه گیز واورسوز» دەب قورقوب سوراما
ده دی. اتاپیز بو خابارنی ایتغانلای عالینی به تی که تدی.
که سین تیلما ی، من شابدالنئی اشاغانیمدا ورلوغون جیغاریب ایتانم
دەب، ورلاب اشاغانین ایتیب قویدو. ویده گی باری گؤلدوله
عالی ویا یب جلا دی.

جارلی کیندی.

بیر جارلی کینسی، ایاق کیمم الفا اخچاسی بولمای جالان

بلاى ايتىپ كوزاۋكۇ تاشخا وروب باشلاى

بىرىن قويمى الانى قول وواتىپ تاشلاى

كوزاۋكۇ نەگە جاراسىن چۈرۈمەسە چولوندا

مىيلاسى ئوۋاپ باوو قالدى چولوندا.

ۋىدەگى .

يىز جەتى باشلى ۋىدەگىبىز . اتام ، انام ، ئەكى قارناشېم ،

يىر ئەگەچىم ، يىر قارت امام باردى ، مەن بارىپندان كىتچەمە ،

اتام جاگكېز كەسى يىشلەپ ۋىدەگىبىن اسپرايدى . اتايىز

كىسەرىبىزنى تىگەدى ، جامايدى ، جوۋادى ، اش ئەتەدى . ۋىگە

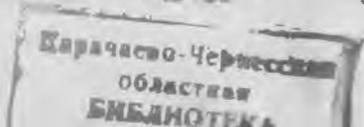
ۋى يىچەلىك ئەتىب ھار زاتىي بەك جاراشدېرىپ توتادى .

ۋىالچاق ەالى .

بىر كۇن اتايىز بازاردان ۋىدەگىنە ادام باشىنا بىرەر

شايدال كەلتىردى . مەندەن ئەكى جىل تامادا قارناشېم

۱۵۹۹.۲۹۲۷

قاز بلا تورنا.

بیر تالای قاز شوولداب	کۆکده وچوب بارغانلای
بیری که سین اولولاب	بلای اییب ماختاندی
سودا جۇزسەم عایبەز	کۆکده وچاما قایفەسەز
چار تلیق جۇق جۇرۇرگە	چەردە جۇرۇب مەن بارسام
مەنى کىيىك گۇرۇرگە	چەر ۇسۇندە تاپلماز
قاز ماخامما بۆشونا	جوواب ئەندى تورنا اگگا
چەنگە نىگە قوشولا	ایلاناسا سەن تەلى
ساگگا تەگگە توتارغا	سەندەن قىسال تارلماز
بەلالمازسا وچارغا .	يلاجىنگە تەك بۆلوب
سەن اتىپ چابازسا	مارال کىيىك تۈزلەدە
سەن بىر قارپو تابمازسا	چاباق کىيىك جۇزەرگە
کۆبۇ باشەن بىلىرگە	کەرەك تەيۇلد ادامغا
بىرنى اشخې بىلىرگە .	تېشىلدى ھار زامان

ایاق بازارغا باردی . بازاردا ئەكى ایاغیدا بۆلماغان بىر ساداچاچما
تۇبەدى . قىل مونو كۆرۈپ قىلانېب . مەن چارلى تۇيۇلمە ،
چارلى ئەكى كى ایاغى ئەكى قىلو بۆلماغاندى دەپ ، كەسىنى
ساولوغونا قىرۋاندى .

ساولوق .

چاشلا ساولوق — ئىسە گىز ھار زامان كىرسىز بۆلۈغوز .
تازا ھاوانى سۆلۈغوز . كىر ھاۋادان ساقلاپىز . ئۈگە تىشىندان
تازا ھاۋا كىرر ۋچون ئەنىكەنى تەرەزەنى اچىقۇز . بەتىگىزنى
سوق سو بلا جورغوز . ھار كۈن اچىق ھاۋادا سانىپىزنى
قىپىلداتىمىز ، (گىئناستىك ئەتىگىز) تۇتۇن بىچە گىز ، تۇتۇن ئوودو .
نە بەك كۆپ ، نە بەك از اشاماغىز ، بىر ماردادا اشاب ، بىر
ماردادا یشە گىز . سىزنى چاغىزدا ، چوقلارغا تۇغوز ساعات تامامدى .
ازىق چوقلاماق ، ئەم زارار ئەم نەرىنچە كلىكىدى .

ماكتابنا چاقپويو .

تەرتەن توروب جاشچىتلا سىز ماكتابنا بارىڭىز .

تەرك قوغونا كىيىپ كىتابلانى بېغىز .

گوگوروكلا قېچىردى ھار كىم يشگە جايلىدى

تەرەزەدەن كۆن تىدى ۋىلەربىز جارېدى

جانپوارلار اداملا بىرەر يىنى توتدولا

قانائىلا بارىسى بىرەر جەرگە وشدولا

تۈزدە چالغى چىتىرايد، بىچەنىكلە جايقالاد

سوغا كىرىپ چاباقچى اوون تارتىپ قايتاراد

جانپوارلا جەكەتلە بارى تاووش نەنەللە

ادا بولغان ھار بىر زات ىشلەرىتە جەتەللە .

كىشىدىك بلا چىچخاللا .

بىر قارت كىشىدىك بىر چىچخاننى گورۇب: « جانچىچىم بار

چىچخانلانى بارىنا خاپار بەر كەلسىنلە بو چىل حاجىگە گەتەمە ،

مەن الانى بىجىتكەن بۆلۈرما رازىلىق الغا سۇيەمە، دەپ ايتدى.
بو چېچخان تۆرت جانىنا چاپىپ كىشىدىكىگە رازىلىق بەرەرگە
كەلىكىز دەپ چېچخانلانى جىيىيەدە.

بىر قارت چېچخان بلانى چىيلغانىن كۆرۈپ «قايرى باراسىز؟»
دەپ سۆزدۈ. چېچخانلا قوۋانپاڭا كىڭا خاپارنى ايتدىلا. قارت:
«بارماغىز مېندا بىر جىلا توزاق باردى. قىل مەن كۆرگەن
كىشىدىكى مېيىقلارى ۋىسۈندەيەسە قىل حاجىگە بارماز» دەپ
ۋەردەدى. الاى بۆلغانچون چېچخانلا مېڭا تېڭىلاماى كىشىدىكىگە
ۋىلو حورمەت تەيب باردىلا. كىشىدىك تۈرۈپ ۋىستاق بلا بلانى
چېچقان تەشىكلەرىن بېتەب ھا! مەن سىزنى كۆرەيم، قانچېقنى
باشى تۈرغاللاى تۈبۈن تەشكەن قايسىغىزسىز؟» دەپ قېچىرىق
تەندى. چېچخانلا نە تەەرگە بىلمەى تەس تاشلاڭلا. كىشىدىك
ھا قارتلەنمەدا ماڭا يىگى كۈن تۈدۈ دەپ، بىر بىر بوۋب
بارىپىن بىتىردى.

قورمورسناچېق چىپ: «ھا سەزىمىسە! جاي وزونو ارې بارى
سە كىرە قچېرىق ئەتە وىناي ايلانوجو كاسكا، ئەندى بۇ كۆن
ساگكا نە بولغاندى؟ دەب ايتدى. كاسكا: «اى مارجا خوتشۇ
جازىق سېن دەب جلادى. قومورسناچېق: «جائى التى اىي بوش
ايلانگان خاولەلەنى بىشى قېش جلاو بولادى. مەن ساگكا نە
تەتەيم جاي وىنادېك، قېش تەسە» دەب قايتىپ وياسېمنا
كىرىپ كەتدى.

نارت سۆز: ورونماغان توپونماز، يىشلەمە گەن تىشلەمەز.

قۇللا بېرىش تورغا جاراتېلمىغاندېلا.

بىر كېز بىر كىشى تامادا جاشېن بېچەن چالفا جىبەرگەن
تەدى. قۇل اندا بىر زاتدا ئەتمەي ولتوروب تورايەدى. انې پزېنتان
كېچى جاشېدا باردى. الا اندا ئە كىسىدا ولتوروب لاخۇر
تەتە تورغانلاي اتالارېدا كەلدى. اتالارې: «جاشلا نە يىشەيسېز»
دەب سۆردو.

تامادا جاشى بىر چوقدا وىغاي دەپ جۈۋاب ئەتتى. قۇل
بىر جاشىدا قارناشنى نە ايتخانىن اگىپلاماي، مەندا اگى
بولوشورغا كەلگەنە دەدى.

اتالارى كۇلۇب: «قالاي اشنى يشچىلەسىز، بىرىگىز
چوقدا ئەتمەيدى بىرىگىزدا اگى بولوشورغا كەلگەندى.
قوللا بوش اري بارى سىلكىب، لاخآر ئەتە تورغا
جاراتماغاندىلا يشەرگە ورونورغا جاراتىلغاندىلا دەپ جاشلارنى
غايب ئەتتى.

ئەشەك بلا بول بول.

وزون قولاق ئەشەك بىر باخچانى قاتىندا بول بولغا ئەبەب:
بول بول، «سەن كەسىك بىر گىتچە قاناتلاچىق بولغانىك ۋچون
تاوشوك تاولانى تەشەدى. دونيانى سەرسىندىرەدى. اداملا قاناتلاددا
سەنى تاوشوكا عاشىقدىلا. بىر از چىرلادا مەندا بىر تېككېلايم»
دەدى. بول بول ئەشەكنى تىلە كىن قابىل ئەتتى. ئەتە بىلىگەن

وستالېڭىدا قالدېرماي جېرلادې. تاوشو باخچالانى تۆلتوردو.
تاولانى تاشلانى زېڭگېرداتىدى. بول بولنو تاوشو تۆختاغانىدا
ئەشەك قولاقلازىن سالىندېرىپ قىلاشدى. بىر كەسەك زامانان
سەرا بول بولغا ايلانېب: «افەرىم بول بول، قالاي اريو جېرلايسا!
الاي بولسادا يىزنى خوشوبوزدا بىر چال گوگوروك باردې،
سەن انان بىر از ۋرەنەك تاوشوك اناندىن اريو ئەم ۋتگۈن
بىتلور ئەدى» دەدى.

تاولولا.

تاولولانى بىر قامو، كافكاز تاولادا، بىر قامو بو تاولاغا
جوق تۈزلەدە جاشايلا. قاراچاي خالق كافكازنى تاولارىندا جاشاغان
قامولانى بىرىدى. قاراچاي، تاولانى يېىندە قايا ۋرتالارىندا، قولاقلادا،
ۋزەنلەدە جاشايدې. جەرى سابلانچىققا بىگى جارامايدى؛ نارئۇخ،
تارې، بوداي، رەچكا كىيىك مىرزەولە الاي قۇلاي يىتمەيلە. جاگېز
اربا بەك اخشى يىتەدى. جەرىنى تاغېرلېنى. بىتېمىزلىگى سەبەبدەن
قاراچايىي ساناعاتى حايوانچىلېقىدى. ات، ئووار، قۇي، ئەچكى

كۆتۈپ بو حايوانلانى خايرى بلا جاشايدى. قاراچاينى جەرى تىك،
جە گەت، قايبالى، تاشلى، بۆلغانى ۋچون ئەچكىگە بەك جاراۋلودو.
ئەچكىلە، جاي قايلادا، پرانلادا يىگى سەمىرەللە. قېشدا چە گەتلە
بلا جازغا چىماللا. بللای جەر، اتنى، توۋارنى ارتىق ولوسونا پىر از
تابىزدى. وللو ماللا تاۋدا، تاشدا يىگى جىررۇيامايلا. قاراچاي
خالقدا بو حايوانلانى پىر كەسەك گىتجەرە گىن كۆتەدى. قۆيلارى
بەك يىگى توقومدو. ئەتىنى تاتلىپنى بلا «قاراچاي قوزو» دەپ
دونيغا بەلگىلىدى.

جۈنلەرى سىيلىدى. بو جۈننەن قاراچايلا جامچى، چەبگەن،
باشىق، كىيز، كىيز بۆرك، گەبەنەك ويوق، شىم، چىنداي،
قۆللوق. تەرىلىك، جاۋرلوق، تۆبوقلوق، يىچىرگى، ئەتەللە.
سەتلەرىنەن ايران، جاۋ، بشلاق ئەتەلدى. قۆى تاولولاغا بەك
خايرلى حايواندى.

جايلىق .

جاي تاوادا ماللا تورغان سېرتلاغا، قارلا بوزلا ورتاسېندا
سالقېن چانلاغا جايلىق دەيله .

جاز مايدا قاراچاي خالق، ماللارې وئىدە گىلەرى بلا جايلىققا
چېغاللا . وكتياپېرغا دەرى اندا توراللا . سالقېن سېرتلادا،
قايالا كئرتلە اراسېنداغى ارىو چاتلادا كئرت ورونلادا ماللا بەك
ولو زوق ئەنەللە . ئەتلەرى دا تازېلى بولادې . يىسى كۇن كئرت
ورونلادا سالقېنلايلا . جايلىق مال ادام وچۇندا مارداسېن زوقدو .
جايلىق قاراچايلاى كورسودو . الا جايلىققا قېشقا قاتېق : جاو، بشلاق،
توزلوق جىلالا ، ماللارې قېش يىر از الاشراق سېرتلادا، وژەنلەدە
توزلەدە بېچەن يىشلە گەن جەرلەدە قېشلايلا .

قاراچايدا تاولا .

كافكاز تاولانى ئەم مېيىكى مېيىكى تاودو . مونو يىر اتى
ئەلروسدو . مېيىكى تاونو كرن چېقنان چانېندا « ماقار » كۇن

باتخان جانېندا «قاراچای» جاشایېدى بلانى اتلارې باشغا بولسادا
ئەكسىدا يىر خالەدى . تېللەرى عادەتلەرى دا يىردى . كافكازنى قاراچای .
مالقار وئلتورغان جەرلەدە گى تاوادان مىگى جوقدو . اندا مىك
تاولانى باشمىنان قار جاي دا كەتەيدى ، جاي بوغۇيلو بوزلارې وچ
تورت جاقېرىم جەرنى باسېب تورغان تاولارې باردې . قىل بوزلا
بەك قالېندېلا يىر قاوم بوغۇيلانى تەرەتلىگى جىرىما سازنادان ارتېقدې
يىر يىردە قايلالا . بوزلا ، قارلا وژۇاىب قوشلانى جولاىنى باسادې ،
تاوادا چوغوتور ، قاشخا ئەچكى جور كىيك كىيكە كۆيدۇ
قاراچای ووچولا بو كىيكە دەن كۆب وئتۇرەللە .

قاراچای تاوادا وىسكەن زاتلا .

تاولانى ئەم باشچىدا ، يىر زات يىتەيدى . كۆرت باسېب تورادې
كۆرت بولماغان جەرلەرى دا مارداسېز مىك جالان قايلالا ، بازىق چاول ،
زېغېردې . يىر كەسەك تۆبەرلاقدى بو بازىق چاول قاتېش زالېقىلدې ،
پىتخېلدې ، جوموقول ، قارا يىكىلدې ، قېزىل يىكىلدې ، تارتېش چاي

يېتەدى . انان الاشراقدا ، قاين ، تاقوزۇك ، جوخار ، تال ، تاواني
ئەتەكلەرىندە ، ۋەزەنلەدە نارات ، ناز ، نىزى ، قاين ، بوساق ، ئەمەن
ئەچكى اغاچ ، شاۋەشىك ، چىنار ، كىرۋىچ ، جەركە ، تال ، كۆك
اغاچ ، قىزىل ناز ، جۈگە ، چوم ، ۋرگە ، ئەل قىرغان ، قوشخاسالماز ،
ايوتىرناق . وللو ۋزەك . كىيىك كۆگەتەيز اغاچلا باردېلا . الما ،
كەرتە ، سارى ئەرىك ، مورىخو ، ئەبزە كۆگەت ، دوغوم ، تاقوزوك ،
چەرتلەك ، جوموقول ، تۇرتۇ ، يىرون ، ئەبزە يىرون ، قاراقاين ، قارا كۆگەن ،
چىنار ، نانېق ، جوموقول كىيىك كۆگەتلى اغاچلادا كۆپدۇ .

جانوارلار .

ايۇ ، بۇرۇ ، تۆكۈز ، بۆرسۈك ، سۈلەمسون ، تىلكو ،
— سار ، جاز كىشىك .

ايۇ بىلا بۇرۇ بەك زارانلى جانوارلالا . مانچىلاغا تېشىلىق
بەرمەيلە ، ماللانى كۆپ اشايلا ، الامالېن سىرۋوچولە خار
زاماندا وشكېك چارۋىئەرگە كەرەكىلە . ماللارېن جانوارلادان

ساقلارغا كۆندوز سۇرۇ بلا ايلانې، كەچە ستاوات ساقلاب يتلە
مالچىپلاغا اشخى بولوشاللا.

كېككەرى دۆمى، بوو، مارال، جور، قاشقا ئەچكى،
قوياندى. بلانى بىر قومو، جاي تاولادا قايالانى ئەم
مىككەرىندە بەكلەدە جايلاپ، قوش چەكلەكە تۇشەللە.

... ارئى ...

جاككېلىچلا.

۱۰ نچى بەتدە «چ» دەرىسندە «كىتاب» سۆزۈ ارتىقېدى.
انى بوزارغا، ۱۷ نچى بەتدە گوگروك جەرىنە تاق سورات
تۇشكەندى، انى قوراپىرغا كەرە كدى.

ق، و، ي حارىفلىرى جەتېشمى، ى، و جازىلفان سۆزلە
باردى بلاندا وستاز كەسى تۇزەتېپ سىرتخالاغا انكېلاپىر.

انا تیلی.

قاراچای القبا.

قاراچای چەرکەس موختاریات ولایاتینی وقوو کامیسی قاراچای،

نۇغای ما کتابلاریندا وقوتورغا تېیشلی کوردۇ.

موئەللیفی اسماعیل اقبایهف.

409102

АНА ТИЛИ.

АЗБУКА

НА КАРАЧАЕВСКОМ ЯЗЫКЕ.

ОДОБРЕНА ГОРСКОЙ СЕКЦИЕЙ НАУЧНО - МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМИССИИ ПРИ КАРАЧАЕВО - ЧЕРКЕССКОМ АВТ. ОБЛ.

ОТДЕЛЕ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ОТ 17 ОКТЯБРЯ

1923 ГОДА ЗА № 1.

Составил Исмаил Акбиев.

ХАРЬКОВСКАЯ

ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

Цена 70 коп.

1924 года.

Г. Баталпашинск.

Карчероблит № 122

Тираж 3500.